

Achtereever voor vissen

Het door Rijkswaterstaat en Deltares ontwikkelde achtereeverconcept brengt het water naar binnen. Hierdoor ontstaan unieke kansen voor ecologie en recreatie.

Tekst Roel Doef, Rijkswaterstaat en Remco van Ek, Deltares Illustraties Jam Visual Thinking, Remco van Ek en Roel Doef

In 2007 zijn vanuit het Innovatieprogramma van Rijkswaterstaat ideeën ontwikkeld over zoetwaterbeschikbaarheid en de strategische rol van het IJsselmeergebied. Al schetsend ontstond een ring van mogelijke 'wetlands' om het IJsselmeergebied met bijbehorende sigarendoosberekening van het waterbergend vermogen. Nu, vijf jaar later, gaat de

schop in de grond. Bij de Koopmanspolder zal de eerste achtereever worden aangelegd.

Leren van vroeger

Ons land is het resultaat van een wisselwerking tussen gletsjers, rivieren en de zee. Kijkende naar oude kaarten dan staat vast dat Nederland er nog niet zo lang geleden heel

anders uitzag. Ons denken over water en landschap is daarbij sterk beïnvloed door de maakbaarheid van ons bestaan. Rampen maakten water tot een vijand die we moesten bestrijden. Eind vorige eeuw ontstond langzaam het besef dat de natuurwaarden en de visstand mede door menselijke ingrepen, sterk onder druk zijn komen te staan.

De drang naar beheersing en vooruitgang had dus zijn keerzijde. De visstand veranderde en de oude schoolplaten van vroeger vormden een inspiratiebron voor de gewenste kwaliteit. In de laatste jaren van de vorige eeuw is daarom veel werk verzet om de natuur te herstellen. Op de grens van water en land zijn natuurvriendelijke oevers, eilandjes en zandplaten aangelegd. Ze schoten als paddenstoelen uit de grond. Bestrijding van de eutrofiering, overmatige algengroei en actief biologisch beheer zijn voorbeelden van het nieuwe water- en visbeheer. Helaas zijn nog niet alle doelen bereikt, zeker niet voor de vis en de visserij.

Een andere kijk op het IJsselmeergebied

In Lake Peipsi, een groot zoetwatermeer op de grens van Estland en Rusland, is inspiratie opgedaan voor het (toekomstig) beheer van het IJsselmeergebied. De relatief ongestoorde land-waterovergangen en de grote peilfluctuaties blijken in Lake Peipsi een prominente rol te spelen in het ecologisch functioneren van dit watersysteem. In het IJsselmeergebied is het peil

gebonden aan strakke kaders. Het meer ligt strak binnen de dijken en migratie tussen het IJsselmeer en de binnenwateren is beperkt. Het betrekken van het achterland bij het visbeheer zou een positieve bijdrage kunnen leveren aan de visstand in het IJsselmeer. In 'Een ecologisch perspectief voor het IJsselmeer' is deze 'Peipsi-gedachte' uitgewerkt in de Groenblauwe Gordel; een te ontwikkelen zone van natte gebieden rondom het IJsselmeergebied.

Van buiten naar binnen

Eind vorige eeuw vond natuurontwikkeling veelal plaats in het water. De visie op aquatische natuur is veranderd op basis van bovenstaande inzichten en de komst van de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000. Tegenwoordig lijkt het ook interessant om natuur en buitendijks water met elkaar te verbinden. Waterbeheerders proberen hierin meer samen te werken.

Achteroeverconcept

Het achteroeverconcept is een goed voorbeeld waarin de verbinding van

Slechte visstand

De vismonitoringresultaten van IMARES (Van Overzee et al, 2010) in het IJsselmeer en Markermeer in 2010 laten een stabiel lage visbiomassa zien. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen: naast zware overbevissing krijgen ecologische veranderingen onder invloed van temperatuur, een afnemend nutriënteniveau en de predatie door aalscholvers de schuld. 'Vast staat dat het met alle vissoorten, behalve de pos, bergafwaarts gaat.

het IJsselmeer met het achterland het leidende principe is. Door rond het IJsselmeergebied binnendijkse gebieden in te richten voor extra waterberging waarin forse peilveranderingen mogelijk zijn, kun je een wateroverschot gedurende de winterperiode opslaan en dit benutten in tijden van watertekorten. ➤

Daarnaast zijn met waterberging slimme functiecombinaties mogelijk, zoals wonen en werken bij én op het water, natuurontwikkeling, recreatie en duurzame land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur.

Het achteroeverconcept biedt verschillende voordelen, zoals:

- extra berging voor te veel én te weinig water (waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid);
- realisatie van doelen Kaderrichtlijn Water en Natura 2000;
- nieuwe regionale economische impuls voor diverse sectoren;
- multifunctioneel ruimtegebruik;
- internationale uitstraling van innovatief Nederland-Waterland.

Pilot

De Koopmanspolder is al jaren het territorium van schapen en weidevogels. Op initiatief van de provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat, Deltares, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, gemeente Medemblik, Dienst Landelijk Gebied én Staatsbosbeheer, komt hier een mooi en waterrijk natuurgebied. De 16 hectare land, zo'n 1,5 meter onder de waterspiegel van het IJsselmeer, wordt eveneens proeftuin voor innovatief waterbeheer, een achteroever dus. De nieuwe vormgeving, een ontwerp van beeldend kunstenaar Ben Raaijman, is een bijzondere aanvulling op het cultuurhistorisch

landschap rond de Westfriese Omringdijk.

De nieuwe inrichting maakt het gebied nog aantrekkelijker voor moeras- en watervogels. Er komen veel oevers met een flauw talud, en voor de aan- en afvoer van water komt aan de noordwestkant van de polder een innovatieve inlaat: een visvriendelijke buisvijzel die wordt aangedreven door een windmolentje. Water en vissen kunnen onder vrij verval de polder in en via de buisvijzel weer in het IJsselmeer komen. Hierdoor kunnen vissen na de paaien opgroeitijd ook weer terug naar het IJsselmeer. De buisvijzel van Fishflow Innovation kan zeer efficiënt en energiezuinig water verplaatsen of laten circuleren en is absoluut visvriendelijk! Het ingelaten water legt een lange route af voordat het terug gaat naar het IJsselmeer. De verwachting is dat een lange doorstroming van het water en een goede visstand zullen bijdragen aan een goede waterkwaliteit en beperking van eventuele hinderlijke insecten. De vele verschillen in natte en drogere biotopen bieden kans op een rijke en gevarieerde vegetatie en bijbehorende fauna.

Onder het motto 'Samen werken aan natuur, landschap en waterbeheer voor de toekomst' gaven op 15 juni 2012 de bestuurders de aftrap voor de uitvoering van het project Koop-

manspolder. Als de nieuwe inrichting begin 2013, klaar is, krijgt het gebied zoveel mogelijk rust zodat de natuur zich goed kan ontwikkelen. Daarna gaan Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap aan de slag met het flexibel peilbeheer.

Proeven met peilbeheer

In 2014 volgt het waterpeil in de polder een min of meer natuurlijk verloop (peilverschil maximaal 50 cm), het jaar daarna wordt bekeken hoe ver het water uit kan zakken zonder nadelige gevolgen. In 2016 mag de polder snel vollopen ter simulatie van een situatie met wateroverlast, hetgeen neerkomt op een peilstijging van maximaal 50 cm boven het streefpeil.

De waterbeheerders onderzoeken, samen met Deltares, Staatsbosbeheer en vele vrijwilligers, de gevolgen van de proefnemingen voor veiligheid, waterkwaliteit, visstand en natuur. Dit levende laboratorium kan hiermee waardevolle informatie opleveren over het anticiperen op een grilliger klimaat.

Doorwerking

Het Innovatieprogramma (CIP) van Rijkswaterstaat wil innovatieve manieren van waterbeheer verkennen en kansrijke initiatieven in de praktijk toepassen met als doel: een veilige, duurzame en efficiënte infrastructuur. Binnen dit proces wordt nauw samengewerkt

Het Koopmanspolderproject is onderscheiden met de WOW-prijs 2011 (Water Ontmoet Water) voor bijzondere waterprojecten.

met marktpartijen, overheden en kenniscentra. Het nieuwe concept lijkt goed aan te sluiten bij het innovatieve denken van het Deltaprogramma. Zogeeft het deelprogramma IJsselmeergebied in haar maatregelenboek IJsselmeer volop aanknopingspunten, als ook het deelprogramma Zoetwater waar kansen worden verkend om het zoete water beter te benutten. Doel is het verkennen waar het achteroe-verconcept toepasbaar is, waarbij per gebied bekeken zal worden welke inrichtingsvorm en functiecombinatie het meest kansrijk zijn.

Kansen voor vis

Het achteroe-verconcept biedt kansen voor tal van functies, zeker ook op het vlak van visserij en aquacultuur.

Zo ontstaat de mogelijkheid om gevarieerde leefgebieden te creëren, met veel mogelijkheden voor verschillende soorten. Dit zal leiden tot grotere biodiversiteit. Voor het ecosysteem is dit een vooruitgang en voor de waterbeheerder ook; het streven naar ecologisch gezonde wateren is immers een primaire doelstelling van de Kaderrichtlijn Water. Ook kunnen de achteroevers een bovenregionale, mogelijk zelfs een internationale, functie hebben. Verbonden achteroevers zouden grotere 'ketens' kunnen vormen. Dit maakt vismigratie over grotere afstanden mogelijk. Dat is een alternatief voor de huidige migratieroutes, die vaak beperkt van lengte zijn door barrières in de vorm van gemalen, stuwen en chemische- of fysieke lozingen.

Kansen voor sportvisserij

Nederland telt bijna twee miljoen sportvissers. De directe economische bijdrage van de sportvisserij in zoete binnenwateren is geschat op 330 miljoen euro per jaar en kan in potentie verder groeien. Achteroevers kunnen deze ontwikkeling sterk stimuleren via investering in voorzieningen voor de toegankelijkheid (trailerhelling of verhuur van visboten). Daarbij valt ook te denken aan de exploitatie van achteroevers als visvijver voor specifieke doel-

soorten (forel, meerval en karper). Door achteroevers op een slimme manier te ontwerpen kunnen het recreatieve toplocaties worden met diverse directe en indirecte economische baten.

Mogelijkheden beroepsvisserij

In 2010 waren naar schatting 340 personen werkzaam binnen de beroepsbinnenvisserij, verdeeld over

Door achteroevers op een slimme manier te ontwerpen kunnen het recreatieve toplocaties worden

222 bedrijven, waarvan 74 visten op het IJsselmeer en Markermeer. Het economisch belang van de sector bedroeg op basis van de aanlandingen 7,6 miljoen euro in 2010. De Achteroevers bieden als opgroeigebied voor jonge vis ook kansen voor de beroepsvisserij. Jonge vis zal bij het ouder worden zelf naar het grotere water trekken, waar de visserij uiteindelijk profiteert van een gunstigere visstand. Omdat het grote open water weinig paai- en opgroeimogelijkheden biedt, voorziet de achteroe-ver in een behoefte. Het 'nieuwe water' is mogelijk ook te gebruiken voor het opkweken van commercieel interessante vis-

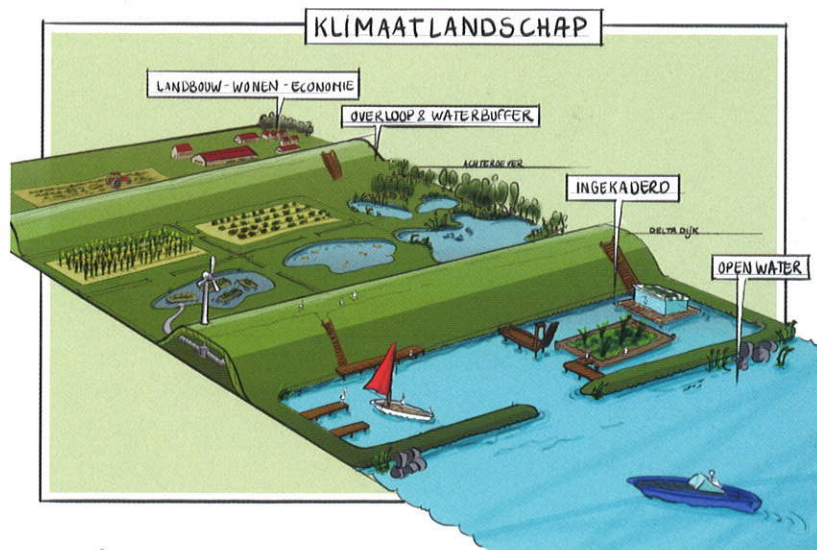
soorten (aquacultuur, bijvoorbeeld glasaal). In verband met milieueisen is het verstandig om dit toe te passen in geïsoleerde wateren.

Spannend traject

Het achteroe-verconcept biedt een prachtige mogelijkheid om samen te verkennen waar de kansen liggen voor visserij, natuur, recreatie en land- en tuinbouw. In de Wieringermeer verkent een consortium de mogelijkheden voor slimme functiecombinaties op het vlak van binnendijkse waterberging, telen op water, aquacultuur, sportvisserij en landschapsvernieuwing. Dit is een spannend traject, want het raakt

bestaande belangen en er zijn genoeg onzekerheden. Business cases en goede doorrekeningen moeten meer inzicht geven in de kansrijkheid. Deze ontwikkeling vraagt om onderling vertrouwen en durf om onzekerheden te overwinnen en toekomstkansen te benutten. De tijd lijkt rijp voor intensieve samenwerking tussen waterbeheerders, sportvissers en beroepsvissers. **V**

Surf voor de geraadpleegde literatuur naar www.invisionair.nl

Achteroevers bieden kansen voor natuur én recreatie.